

SZILUETT

Korszorű
történelmi
életrajzok

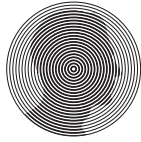
KASZA PÉTER

Egy korszakváltás szemtanúja
Brodarics István
pályaképe

Kasza Péter

Egy korszakváltás szemtanúja

Brodarics István
pályaképe

SZILUETT

Korszerű
történelmi
életrajzok

A Kronosz Kiadó
és a Magyar Történelmi Társulat
sorozata

Sorozatszerkesztők:

Bánkuti Gábor
Fedeles Tamás
Gőzsy Zoltán
Varga Szabolcs
Vonyó József

Sorozatterv: Tepes Ferenc

Kasza Péter

Egy korszakváltás szemtanúja

Brodarics István
pályaképe

Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat
Pécs – Budapest, 2015

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó és a Magyar Történelmi Társulat gondozásában 2015-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978 6156 027 49 8

A kötetet szerkesztette:

Varga Szabolcs

A borítón a Brodarics család címere látható.

Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Jelzet: MOL R 64 2. t. No. 48

A szerző a kézirat megírása alatt az MTA BO/00318/12/1 számú Bolyai János Kutatási Ösztöndíjában részesült.

© Kasza Péter
© Magyar Történelmi Társulat
© Kronosz Kiadó

Tartalom

Előszó	9
Brodarics a történeti irodalomban	13
Egy karrier hajnala	21
Az Alma Mater	22
„fiatal korodban Itáliába küldtek”	23
„Stephanus Pannonius, condiscipulus meus”	29
A Brodaricsok	34
„die meo natali”	39
„De Polyana mea nihil dico”	44
A korona szolgálatában	48
Szatmári secretariusus (1508–1522?)	48
Az Örök Város vonzásában. Római	
követségek (1522–26)	52
Őfelsége római követe	52
Magyar diplomata lengyel szolgálatban	62
Újra Rómában	64
„Az most a kancellár, akit Őszentsége akart”	67
Pártváltás humanista módra (1526. szeptember –	
1527. március)	71
A dévényi levél	72
A pártváltás háttere	76
A béke apostola? Lengyelországi követség	
(1527. október – 1528. március)	82
„Őfelsége tudja, hogy beteg ember vagyok”. Fürdőkúrák	
és diplomáciai utak (1529–1530)	90

Békealkudozások (1531–1535)	96
Egy diplomata arcképe	103
„ne röstelljen törökkel, tatárral, szaracénnal szóba állni” Egy katolikus főpap a törökös politika szolgálatában	111
A béke apostola. A váradi béke előkészítése és következményei (1536–1539)	120
Tárgyalások Nápolyban	120
Békekötés Váradon	124
Lánykérés Krakkóban	131
Brodarics, a humanista	139
„a görög és latin irodalomban kiváltképp jártasnak tartanak”. Humanista tanulmányok	140
„elhatároztam, feltétlenül kiadatom műveit” Brodarics és a Janus-kiadás	141
„Te vagy menhelyünk, oltalmunk és díszünk.” Szatmári és köre	144
„kivételes pártfogója ő minden lelki és szellemi nevelésnek”. Brodarics a mecénás	147
„Róma volt és marad mindnyájunk hazája” Brodarics nemzetközi kapcsolatai	151
„életrajza úgyszólván leveleibe van letéve” Egy levélíró humanista	157
A „csipás Lynceus”	167
„Mert látom, hogy néhányan az eseményeket másképp mesélik, mint megtörténtek”. Brodarics, a történetíró	169
Keletkezésemleket	169
„Discedens a me...”	173
Datálási kérdések	176
Az első kiadás nyomában	184
A <i>Historia</i> céljai	192
Brodarics egyházi karrierje	201
Kezdetek	202
De captandis sacerdotiis	203

„Syncerus, bonus, integer, benignus” Egy hamisítási ügy margójára	206
Egy pártváltás egyházpolitikai vonatkozásai	210
„Ha Isten megsegíti Őfelsége ügyét, remélem, országában nem fogok éhen halni”	214
„Imádkozom, mint jó paphoz illik”	221
 Jegyzetek	 230
 Brodarics István itineráriuma	 237
 Források és irodalom	 247
Illusztrációk jegyzéke	258
Személynevek mutatója	260
Helységnevek mutatója	266

Előszó

Egyszerű szakdolgozatnak indult. Konzulensem, Lázár István javasolta 1997 tavaszán, hogy latin szakos diplomamunkámat írjam Brodarics és Piotr Tomicki levelezéséből. Ekkorra már olvastam Umberto Eco híres könyvét a szakdolgozatírás rejtelméről, amiből sokat tanultam, de azt nem állíthatom, hogy hittem az olasz mesternek, aki szerint a jól megválasztott szakdolgozattéma olyan, mint az első szerelem: nehéz kiverni a fejünkből, és évekre, évtizedekre meghatározhatja gondolkodásunkat. Opponensem, Szörényi László javaslatára ugyan még a védés évében született a dolgozathoz egy továbbfejlesztett konferencia-előadás, de azt hiszem, még akkor sem fogtam gyanút, pedig máris működésbe lépett a másik ecói maxima. Eszerint a szakdolgozat olyan termék, amiből semmit nem kell eldobni: később kijöhet belőle akár egy-két tudományos cikk is. Viszszatekintve ma is határozottan állíthatom, hogy a dolog részemről alkalmi kalandszövegnek indult. Aztán valahogy mégis másként alakult.

A Brodarics-kutatás az évek alatt disszertációvá ért, amit 2008-ban Szegeden védtem meg. A kötet, amit az Olvasó most a kezében tart, sokat merít ebből a hét évvel ezelőtt készült dolgozathoz, de nem azonos vele. Vannak fejezetek, amelyeket szinte teljes egészében áttemeltem onnan, másokat jelentősen átalakítottam vagy kibővítettem, mert az újabb kutatások fényében már mást és másképp gondolok róluk. Végül vannak fejezetek, amelyek kifejezetten ebbe a könyvbe készültek. El kell ismernem, hogy Econak volt igaza, aki azt is mondta, hogy a megfelelő szakdolgozati témából némi átdolgozás után akár könyv is lehet. A védés után én ebben még nem voltam biztos. Nekem akkor úgy tűnt, megírtam egy doktori értekezést, összegeztem benne, amit a témáról elődeim tudtak, és ahol lehetett és adataim voltak, igyekeztem kibővíteni, esetleg helyesbíte-

ni állításait. Azt gondoltam, ennek a történetnek vége, és mindent elmondtam, amit a témáról tudni lehet vagy érdemes. Tanulmányok lehet írni belőle, de egy egész könyvhöz nincs elég anyagom.

Pedig az igazi fordulat csak ezután következett. Egy CH-ösztöndj jóvoltából egy hónapot kutathattam Bécsben, és a Haus-, Hof- und Staatsarchiv Hungarica-anyagában több mint harminc, addig teljesen ismeretlen és kiadatlan Brodarics-levelet találtam. Világossá vált, hogy szisztematikus kutatásokkal az anyag tovább gyarapítható. Belevetettem magam a gyűjtőmunkába és az eredmény minden várakozásomat felülmúlta. Csak a bécsi levéltárakban több mint száz levelet találtam, nem beszélve a korábban is ismert dokumentumok eredeti kéziratairól. Ez a mennyiség új távlatokat nyitott a Brodarics-filológia számára.

Az MTA Irodalomtudományi Intézete hosszú évek óta tervezte, hogy össze kell gyűjteni és kritikai kiadásban megjelentetni Brodarics teljes levelezését, és ebben a programban számoltak az én közreműködésemmel is. Bécsi kutatásaim előtt azonban ez nem jelentett volna többet, mint a már korábban, különböző helyeken megjelent szövegek összegyűjtését, kéziratokkal való összevetését, illetve kiegészítését néhány időközben előkerült darabbal. Hozzávetőlegesen 180–190 levélről lehetett szó. A Bécsből előkerült százegynéhány levél tehát óriási többletet jelentett és mind mennyiségében, mind minőségében megváltoztatta a készülő kiadás dimenzióit.

Több éves gyűjtő- és kutatómunka eredményeként a kritikai kiadás 2012 nyarán jelent meg, és összesen 348 Brodarics által vagy neki írt levelet tartalmazott. Ebből az óriási anyagból több mint 150 volt a korábban teljes egészében kiadatlan dokumentum. A kritikai kiadás készítése és jegyzetelése közben fogalmazódott meg bennem, hogy talán mégis érdemes Brodaricsról egy új életrajzot írni, mivel olyan tekintélyes mennyiségű újabb forrás került elő vele kapcsolatban, ami indokolja és lehetővé teszi a korábbi életrajzi megközelítések alaposabb felülvizsgálatát és újraértékelését. Jelen kötet tehát bizonyos értelemben egy több mint másfél évtizedes kutatás összegzése, de döntően mégis a kritikai kiadás hozadékának kell tekintenünk.

Egy ilyen sokrétű, sok országot és intézményt érintő vállalkozás nem lehet sikeres megfelelő háttér és segítség nélkül. Nagyon sokaknak tartozom köszönettel, valamennyiük felsorolása megha-

ladná az előszó kereteit, a legfontosabbakról azonban, akik közül néhányan már nincsenek közöttünk, szót kell ejtenem.

Mindenekelőtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Brodaries-levelezés összegyűjtése Waczulik Margit szívügye volt, de betegsége meggátolta őt e munka folytatásában. Szeretném azt remélni, hogy örömmel venné kézbe azt a monográfiát, mely az általa megálmodott kritikai kiadás nélkül nem jöhetett volna létre. Komoly veszteségként élem meg, hogy Kulcsár Péter, aki disszertációm egyik opponense, majd a szövegkiadás egyik lektora volt, ennek a kötetnek a megjelenését már nem érthette meg. Kérlelhetetlen, de mindig jó szándékú és igazságos bírálatai nagyon fognak hiányozni. Szeretném azt hinni, hogy az elkészült kötetet megelégedéssel olvasta volna.

Köszönöm Szörényi László és Jankovics József kollégáim és mentoraim bizalmát, hogy kezdő kutató koromban bizalmat szavaztak nekem, és rám testálták a kritikai kiadás elkészítését. Nélkülük ez a könyv sem született volna meg. Első lengyelországi kutatóútjaim Petneki Noémi segítségével és lengyeltudása nélkül sokkal nehezkesebbek lettek volna. A bécsi levéltári kutatásaim során pedig főképpen Fazekas István segítségére és tanácsaira számíthatam, aki nélkülözhetetlen és készséges támasza volt minden Bécsben dolgozó magyar kutatónak.

A fél Európára kiterjedő kutatást számos ösztöndíj segítségével tudtam megvalósítani: római, müncheni és nürnbergi kutatásaimat Klebelsberg-ösztöndíjak tették lehetővé, a bécsi levéltári munkát több CH- és két OeAD-ösztöndíj segítségével valósíthattam meg, Horvátországba és Lengyelországba pedig MÖB-ösztöndíjak jóvoltából jutottam el. A kritikai kiadást Bolyai ösztöndíjasként készítettem el, jelen monográfia megírását pedig egy második Bolyai ösztöndíj tette lehetővé.

A könyv írása során nagy segítséget és inspirációt jelentettek azok a visszajelzések, amelyeket kollégáimtól és hallgatóimtól kaptam. Az elmúlt években több alkalommal is lehetőségem nyílt beszélni a könyv egyes fejezeteiről részint a Pécsi Tudományegyetem Régi Magyar Irodalom Tanszéke által szervezett csütörtök esti műhelyszemináriumok keretében, részint az Irodalomtudományi Intézet nagy múltú felolvasóülésein, Szegeden pedig több kurzust is vezettem

Brodariccsal kapcsolatban. Ezek az alkalmak segítettek átgondolni, tisztázni bizonyos problémákat. Sokat javult a szöveg hála lektorom és barátom, Varga Szabolcs éles szemű észrevételeinek. Ehelyütt szeretnék ezért köszönetet mondani kollégáimnak és hallgatóimnak mindazért, amit nekik köszönhetek: hozzászólásaikért, véleményükért, kritikájukért és biztatásukért, hogy a könyvet, Brodariccsal szólva, tökéletesebbre „nyesegethessem és csinosíthassam”.

Végül, de nem utolsó sorban hálával tartozom Szüleimnek, akik lehetővé tették és támogatták, hogy a filológusi pályát válasszam, valamint családomnak, elősorban feleségemnek, Sárának, aki nélkül ez a kötet soha nem készült volna el. Nekik és a kötet kéziratának lezárása idején született Vilma lányomnak ajánlom ezt a könyvet, csekély viszonzásul mindazért, amit tőlük kaptam.